

Opinnäytetyö AMK

Sosionomi AMK

PSOSTS15

2018

Marika Huhtaniemi

LAPSI LASTENKODIN ASUKKAANA

Marika Huhtaniemi

LAPSI LASTENKODIN ASUKKAANA

Toteutin opinnäytetyöni tutkimuksen teemahaastatteluna Varsinais-Suomessa sijaitsevien lastenkotien lasten kanssa. Lastenkodissa asuvien lasten haastattelun avulla analysoin lasten mielipiteitä lastenkodissa työskentelevästä henkilökunnasta, lastenkodin säännöistä, sekä lastensuojelun sijoitusprosessista.

Selvitin tutkimuksessani myös sitä, millaisena lastenkodin leima tunnetaan lastenkodissa asuvien lasten elämässä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lasten ääni kuuluviin ja mahdollistaa lastenkotien kehitystyö lastenkodissa saatujen tulosten pohjalta. Lasten mielipiteiden ja näkemysten kuuleminen edesauttaa lastensuojelutyön kehittämisen parempaan.

Tutkimukseeni osallistui viisi lastenkodissa asuvaa lasta. Suoritin tutkimuksen nauhoittamalla haastattelut, litteroimalla kertomukset sekä analysoimalla vastaukset. Vertailin vastauksia lastenkotien yleisiin käytäntöihin kokemuksieni sekä kirjattujen sääntöjen ja lakien pohjalta.

Tutkimustuloksista ilmeni, että jokaisella lapsella on eri näkökulmat lastenkodissa asumiseen omista taustoistaan riippuen. Mikäli sijoitusprosessi oli lapsesta itsestään lähtevää, koettiin lastenkoti hyvänä paikkana asua, kun taas sijoitusta vastustaneet lapset kokivat, että lastenkoti olisi laitos, jossa on pakko asua.

Lasten kertomuksessa korostuivat sääntöjen muuttaminen lapsilähtöisemmiksi, vaikuttamisen mahdollisuuden lisääminen sekä henkilökunnan käyttäytyminen lapsia kohtaan. Lasten osallisuudesta kysyttäessä lapset olivat tyytyväisiä osallisuutensa määrään lastenkodissa. Lapset kokivat, että saavat osallistua päätöksentekoon, omien asioidensa hoitamiseen sekä arkielämäänsä haluamassaan määrin.

ASIASANAT:

Huostaanotto, osallisuus, lastensuojelulaki, lastenkoti, sijaishuoltopaikka, henkilöstö, lastensuojelulaitos, teemahaastattelu

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2018 | 39

Marika Huhtaniemi

AS A CHILD IN THE CHILDREN'S HOUSE

Child welfare

I did my thesis work as a theme interview with children in children's homes in Southwest Finland. By interviewing children living in the children's home I analyzed the opinions of the children about the staff working in the child's home, the rules of the children's home, and the child welfare investment process.

In my research, I also studied how the stamp of the children's home is known in the lives of children living in the children's home. The aim of the study was to bring the children's voice heard and make possible the development of children's homes based on the results. Hearing children's opinions and views helps to improve child welfare work.

My research was attended by five children living in the children's home. I conducted a study by recording interviews, posting reports, and analyzing responses. I compared the answers to the general practice of child home experiences based on my experience and the rules and laws that has been written.

The results of the research showed that each child has different perspectives for living in a children's home, depending on their own backgrounds. If the investment process was child-proof, the children's home was felt as a good place to live, while the children who opposed the investment felt that the home of the child would be an institution that is forced to live.

The children's report underlined the need to make rules more child-centered, to increase the opportunity to influence and to act on the behavior of the staff. When asked about the children's involvement, the children were satisfied with the number of children involved in the children's home. The children felt that they could participate in decision-making, in managing their own affairs, and in their daily lives to the desired extent.

KEYWORDS:

Housing, Inclusion, Child Welfare Act, Children's Home, Replacement Point, Staff, Child Welfare, Theme Interview

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 LASTENSUOJELUPROSESSI	8
2.1 Lastensuojelun asiakkuus	8
2.2 Huostaanotto	9
2.3 Sijaishuoltopaikka	11
3 LASTENKOTI KASVUYMPÄRISTÖNÄ	16
3.1 Lapsen oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta	16
3.2 Lasten oikeudet lain näkökulmasta	17
3.3 Kunnan rooli lastensuojelussa	18
3.4 Lapsen osallisuus ja lapsilähtöisyys sijaishuollossa	19
4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	21
4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävät	21
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä	21
4.3 Tutkimusmenetelmät	22
4.4 Aineiston hankinta ja analyysi	23
5 TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1 Lasten kokemuksia lastensuojelulaitoksen arjesta	25
5.2 Lasten suhtautuminen kasvattajien asettamiin sääntöihin lastenkodissa	27
5.3 Ohjaajien toiminta lasten näkökulmasta	28
5.4 Osallisuus ja vaikuttaminen lasten näkökulmasta	29
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	31
6.1 Tulosten yhteenveto	31
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
6.3 Pohdinta	33
LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö sekä mahdollisuus suotuisaan kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelua toteuttaessa tulee huomioida lapsen etu, lapsen hyvinvointi sekä tarjota riittäviä tukitoimia näiden toteutumiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, A.) Lastensuojelun tilastojen mukaan vuonna 2017 Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 956, joka oli 3 % enemmän kuin vuonna 2016. Lukujen nousu johtui kiireellisten sijoitusten määrän kasvusta, joka kasvoi jopa 15 % edellisestä vuodesta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, Lastensuojelun tilastoraportti.) Kaikki kiireelliset sijoitukset eivät kuitenkaan pääty huostaanottoon, vaan lapselle ja perheille tarjotaan myös avohuollon tukitoimia. Lastensuojelutyöllä tavoitellaan aina muutosta parempaan lapsen elämässä (Hyvärinen & Pösö 2018, 19).

Toteutin tämän tutkimuksen yhteistyössä Varsinais-Suomen alueelle lastenkotiin sijoitettujen lasten kanssa. Tutkimukseen osallistui viisi vapaaehtoista lastenkodissa asuvaa lasta. Käsittelin tutkimuksessani lastenkoteja sekä lapsia nimettöminä yksityisyyden suojaamiseksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lasten ääni, mielipiteet ja toiveet kuuluiin ja mahdollistaa kehitystyö lastenkodissa saatujen tutkimustulosten pohjalta. Tutkimus on teemahaastatteluna tehty selvitystyö, jonka tavoitteena on selvittää lasten mielipiteitä ja näkökulmia lastenkodissa asumisesta.

Lasten mielipiteiden ja näkemysten kuuleminen edesauttaa lastensuojelutyön kehittämisen parempaan. Tämän lisäksi toivon, että tutkimustuloksista on hyötyä lastensuojelutyön kehittämisessä ja yhteisen keskustelun luomisessa lastenkodissa henkilökunnan ja lasten välillä. Haastattelukysymykset ovat laadittu yhteistyössä lastensuojelulaitoksien esimiesten kanssa ja niiden tarkoituksena on saada lasten vastauksia henkilöstöä askarruttaneisiin kysymyksiin ja sen avulla kehittää lastensuojelupalveluja entistä paremmaksi.

Lastenkodissa asuvien lasten haastattelu kiinnosti aihevalintana siksi, että halusin päästä syvemmin tutustumaan lasten ajatuksiin ja mielipiteisiin lastenkotiarjesta. Halusin myös antaa mahdollisuuden lasten äänten esille saamiseen ja siihen, että lasten mielipiteet huomioitaisiin lastensuojelutyön kehittämisessä. Lastensuojelutyö ja lapsilähtöinen työskentely innostivat minua tutkimaan lastenkodin arkea syvemmin lasten näkökulmasta.

2 LASTENSUOJELUPROSESSI

2.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelua ohjaa ja säätelee lastensuojelulaki. Lain tarkoituksena on turvata lapsille oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen turvaamiseen ja erityiseen suojeluun ja ne ovat lastensuojelun keskeisimpiä tekijöitä (Räty 2012,1.). Lasten vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelun viranomaisten tehtävä on tarjota tarvittavia tukitoimia perheille riittävän varhain. Perheet voidaan ohjata lastensuojelun piiriin tukitoimien turvaamiseksi. Tällaisia perheille järjestettäviä lastensuojelun tukitoimia ovat lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia, sekä tarjota ennaltaehkäiseviä palveluja lapsen ja perheen ongelmiin. Lastensuojelussa toimitaan aina lapsen etu huomioiden. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen ja perheen tuen tarpeeseen tarjotaan aina ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mikäli ne ovat perheen tuen tarpeeseen riittäviä. Jos tukitoimet eivät ole riittävät, lapselle voidaan järjestää sijaishuolto kodin ulkopuolelle. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Kunta tarjoaa ennaltaehkäiseviä lastensuojelun palveluja perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaana. Kunnan tarjoamien palveluiden tehtävänä on edistää ja turvata lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi ja tukea vanhemmuutta. Näitä ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluita kunta tarjoaa esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, varhaiskasvatuksessa ja neuvoloissa, sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojeluilmoitus tehdään tilanteissa, joissa arvioidaan lapsen tarvitsevan enemmän huolenpitoa, kuin hänen vanhempansa pystyvät tarjoamaan tai jos lapsen käyttäytymisen katsotaan olevan vaaraksi hänelle itselleen. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä lapsi tai perhe itse tai henkilöt, joita lastensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisuus koskee. Lastensuojeluprosessi käynnistyy, kun sosiaalityöntekijä on vastaanottanut lastensuojeluilmoituksen. (Ihalainen ym. 2011, 226.) Sosiaalityöntekijän on kerrottava lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta viipymättä lapselle ja huoltajalle, sekä merkittävä asiakkuuden alkaminen asiakirjoihin (Lastensuojelulaki 417/2007.). Lastensuojeluilmoituksista ja niiden sisällöistä on pidettävä rekisteriä, jotta lapsella on mahdollisuus myöhemmässä vaiheessa pyytää näistä itseään koskevia tietoja. Rekisteristä vastaa sosiaalihuollon toimielin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalityöntekijän tulee käsitellä saapunut lastensuojeluilmoitus ja tehdä palvelutarpeenarvio 7 vuorokauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta (Ihalainen ym. 2011, 227). Sosiaalityöntekijän on arvioitava välittömästi lapsen kiireellisen lastensuojelun tarve arvioimalla lapsen kasvuolosuhteita, sekä lapsen hoidon ja kasvatuksen toteutumista. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Mikäli sosiaalityöntekijä katsoo, että lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on lapsen edun kannalta paras ratkaisu, on olemassa monia erilaisia sijoitusvaihtoehtoja. Näitä ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto, kiireellinen sijoitus, hallinto-oikeuden väliaikainen määräys ja jälkihuolto. (Saastamoinen 2010, 4.)

Kiireellisen sijoitukseen voidaan ryhtyä silloin, jos lapsen katsotaan olevan välittömässä vaarassa, kun vanhemmat ovat kykenemättömiä huolehtimaan lapsesta, kodin olosuhteiden tai huolenpidon puutteen vuoksi ja sen katsotaan vaarantavan lapsen terveyttä tai kehitystä. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Kiireellistä sijoitusta voidaan tarvittaessa jatkaa vielä 30 päivää jos lastensuojelutoimenpiteitä varten tarvitaan lisäselvityksiä tai jos jatkopäätös on lapsen edun mukainen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, B.)

2.2 Huostaanotto

Lastensuojelussa huostaanotto on viimeinen vaihtoehto turvata lapsen vaarantunut kasvu ja kehitys (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, C). Sosiaalityöntekijä tekee arvon lapsen sijaishuollon tarpeesta ja tekee päätöksen lapsen huostaanotosta (Ihalainen ym. 2011, 231). Huostaanoton tarpeellisuutta arvioitaessa sosiaalityöntekijällä on oikeus saada apua arviointiin muilta viranomaisilta ja lapsen kasvun ja kehityksen tuntevilta asiantuntijoilta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, D.).

Lapsi on otettava huostaan silloin kun havaitaan puutteita lapsen huolenpidossa, lapsen terveys tai kehitys on vaarassa kasvuolosuhteiden vuoksi tai jos lapsi itse vakavasti vaarantaa kehitystään tai terveyttään esimerkiksi käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksia tai vahingoittamalla itseään (Ihalainen ym. 2011, 231.). Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. (Hakalehto 2016, 26.)

Usein huostaanoton taustalla voivat olla lapsen oman käyttäytymisen lisäksi esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne, aikuisen väkivaltaisuus, lapsen hyväksikäyttö, vanhemman päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat ja sijoituksen avulla lapsi pääsee turvalliseen kasvuympäristöön. Myös tällaisessa tilanteessa on tärkeää, että lapselle mahdollistetaan tuettu yhteydenpito vanhempiinsa. On myös varmistettava, että vanhemmat saavat tarvitsemansa tukipalvelut kuntoutuakseen, sillä se on olennainen osa lastensuojelua (Ihalainen 2011, 231). Lastensuojelutyön tavoitteena on aina perheen jälleenyhdistäminen, jos se on lapsen edun kannalta mahdollista (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, E.).

Sosiaalityöntekijä valmistelee yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa lapsen sijaishuoltoon ja huostaanottoon liittyviä asioita. (Lastensuojelulaki 417/2007.). Ennen huostaanottopäätöstä lapselle ja vanhemmille on järjestettävä mahdollisuus tulla kuulluksi. Kuuleminen voidaan jättää suorittamatta, jos kuulemisen katsotaan olevan perusteltua ja se on lapsen edun kannalta välttämätöntä (Lastensuojelulaki 417/2007.). Kuulemistilaisuudessa kuullaan 12-vuotiaan lapsen ja hänen vanhempiensa tai huoltajiensa mielipidettä asiaan. Myös alle 12-vuotiaan lapsen mielipide kuullaan, mutta lapsella ei ole päätösvaltaa tilanteessa ikänsä vuoksi. 12-vuotiaan lapsen tai vanhempien vastustaessa sijoitusta, päätös lähtee hallinto-oikeuden käsiteltäväksi ja päätettäväksi. (Ihalainen ym. 2011, 232.) Kun lapsi ja hänen vanhempansa tai huoltajansa puoltavat sijoituspäätöstä, huostaanotto astuu voimaan ja sitä aletaan valmistelemaan. Huostaanoton jälkeen sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on päätösvalta lasta koskevista asioista koskien hoitoa ja huolenpitoa sekä niiden toteuttamiseksi järjestettäviä palveluita. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojeluasiakkuuden alussa lapselle tehdään asiakassuunnitelma, johon kirjataan asiat joihin lastensuojelupalveluilla pyritään vaikuttamaan. Tämän lisäksi suunnitelmaan kirjataan lapsen ja perheen tuen tarve, tarvittavat palvelut ja muut tukitoimet sekä arvioitu aika, jonka kuluessa asetetut tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmassa sovitaan yhteydenpidosta sekä yhteistyöstä vanhempien ja muiden läheisten kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Asiakassuunnitelmaan kirjattavia tavoitteita, joihin sijaishuollolla pyritään vaikuttamaan, voivat olla esimerkiksi koulunkäynnin turvaaminen, päih-teistä irti pääseminen, koti olojen parantuminen tai yhteisistä rajoista kiinni pitäminen. Asiakassuunnitelmaa päivitetään ja tarkistetaan vähintään kerran vuodessa mutta tarvittaessa useammin. (Ihalainen ym. 2011, 228.)

Sosiaalityöntekijän tulee tehdä palvelutarpeen arviointia koko lapsen sijoitusprosessin ajan. Jos lapsella ei enää ole tarvetta huostaanotolle tai sijoitukselle, sosiaalityöntekijä tekee päätöksen huostaanoton lopettamisesta. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja sosiaalityöntekijä arvioi huostassa pidon perusteita jatkuvasti. Huostaanotto voi jatkua niin kauan, kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta paras vaihtoehto, mutta sitä voidaan jatkaa enintään siihen saakka, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Myös täysi-ikäisyyden jälkeenkin huostaanottoa voidaan jatkaa, jos sen katsotaan olevan tarpeellista, sillä usein sijaishuollossa asunut lapsi ei ole valmis itsenäiseen asumiseen täytettyään 18 vuotta vaan tarvitsee vielä tukea itsenäistymisen harjoittelussa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, D.)

2.3 Sijaishuoltopaikka

Lastensuojeluprosessin alussa lapselle nimetään oma sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen sijoitusta koskevat asiat ja valitsee lapselle sopivimman sijaishuoltopaikan. Johtava viranhaltija tekee päätöksen sijaishuoltoon sijoittamisesta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, F.) Sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen kasvatuksen järjestämistä, jota voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeita edellyttävänä tavalla. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa kiinnitetään huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon sekä hoidon jatkuvuuteen. Tämän lisäksi sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Laitoshuolto järjestetään ainoastaan silloin, jos lapsen edun mukaisesti sijaishuoltoa ei voida järjestää muualla. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen tuen tarve arvioidaan sekä elämäntilanne huomioidaan ja niiden pohjalta tehdään päätös lapsen sijaishuoltopaikasta. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle joko perhehoitoon tai laitoshuoltoon, mikäli lapsen läheisverkosta ei löydy sopivaa henkilöä huolehtimaan lapsesta. (Ihalainen ym. 2011, 233.)

Lastensuojelulaitos

Lastensuojelulaitoksiksi luokiteltavia sijaishuoltopaikkoja ovat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit ja koulukodit sekä muut vastaavat lastensuojelulaitokset. Näitä lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat tai yksityiset yhteisöt. (Saastamoinen 2010, 10.)

Kuntien on lain mukaan järjestettävä ennaltaehkäisevää, sekä lapsi ja perhekohtaista lastensuojelua niitä tarvittavina vuorokauden aikoina ja tarvittavana laajuutena. Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle sekä heidän perheelleen tarvitsemansa avun ja tuen viipymättä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastenkodin perustaminen on aina luvanvaraista ja luvan myöntää aluehallintovirasto sekä sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011). Jos lastensuojelulaitoksen hoito on järjestetty laadukkaasti, sitä voidaan pitää parhaimpana ratkaisuna lapsen sijoitukselle, kun kyseessä on väliaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. Laitoshoidon keskeisimpiin tehtäviin kuuluu hoidon ja huolenpidon lisäksi myös lapsen tukeminen yhteydenpitoon vanhempiensa kanssa sekä lastensuojelulaitoksen työntekijöiden tiivis yhteistyö lapsen vanhempien kanssa. (Saastamoinen 2010, 11.)

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset tarvitsevat paljon tukea erilaisiin oireisiin ja ongelmiin. Erityistä tukea tarvitsevat lapset sijoitetaan usein lastenkotiin ja hoitoa järjestettäessä on kiinnitettävä huomioita hoidon luonteeseen ja sisältöön. On järjestettävä osaavaa ja hoidon tarvetta vastaavaa henkilökuntaa ja riittävän intensiivistä hoitoa erityistä tukea tarvitseville sijoitetuille lapsille. (Saastamoinen 2010, 93.) Eniten tukea tarvitsevat lapset sijoitetaan usein lastenkotiin, jossa on ammattitaitoa, psykiatrasta osaamista sekä aikuisjohtoista toimintaa. Tällaisia erityisen tuen tarpeita voivat olla esimerkiksi päihdeongelmat, psykiatriset ongelmat sekä eri käytöshäiriöt. Lastensuojelulaitoksien sijoitettujen lasten vaihtuvuus ja erilaiset ongelmat voivat aiheuttavaa levottomuutta sijoitettujen lasten keskuudessa. Tämän lisäksi lasten kuntoutuminen ja sopeutumismahdollisuudet lastenkotiympäristöön heikentyvät, kun ympärillä olevat ihmiset vaihtuvat ja ryhmäkoko kasvaa. (Saastamoinen 2010, 93.)

Lastensuojelulaissa määritellään, että lastensuojelulaitoksessa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja välineet sijaishuollonpalvelujen tuottamiseen. Lisäksi lastenkodissa tulee työskennellä tarvittava ja vaatimuksiin sopiva määrä sosiaalihuollon ammattillista henkilöstöä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, G.) Lastensuojelulaitoksen tulisi olla kodinomainen asunto, joka olisi riittävän viihtyisä ja tilava (Saastamoinen 2010, 92). Lastenkodeista pyritään tekemään kodinomaisia erilaisilla tekstiileillä ja huonekaluilla. Lastenkodeissa valmistetaan tavallista kotiruokaa, herkutellaan ja pidetään kodinomaisesti teemapäiviä juhlimalla muun muassa syntymäpäiviä, joulua ja juhannusta. Laitosmaiseksi lastenkodit saattavat tehdä pitkät käytävät, lukitut kaapit ja tilat, toimistihuone, rikkoutuneet huonekalut sekä lasten valvotut ja aikataulutetut menot eli lasten

strukturoidu arki. Jokaisella lastensuojelulaitoksessa asuvalla lapsella on oltava mahdollisuus yksityisyyteen ja yksinoloon sekä oikeus omaan alueeseensa ja se on usein järjestetty lasten henkilökohtaisilla omilla huoneilla ja tavaroilla. (Saastamoinen 2010, 91). Lapsilla tulee olla omien huoneidensa lisäksi myös yhteiset tilat oleskelua varten. Näitä ovat esimerkiksi keittiö ja olohuone. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelun asuinyksikössä voi olla samanaikaisesti sijoitettuna enintään seitsemän lasta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, G.). Kiireellisissä tapauksissa lasten lukumäärästä voidaan väliaikaisesti poiketa, jos tämä on välttämätöntä lapsen hoidon järjestämiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007.).

Lastensuojelulaitoksen henkilökunta

Lastensuojelussa työskentelevän henkilön on tunnettava eri lait ja asetukset, jotta voi toimia lain mukaan ja tuottaa laadukasta lastensuojelutyötä (Lastensuojelulaki 417/2007.). Lastensuojelulaitoksessa tulee työskennellä asuinyksikköä kohden vähintään seitsemän sosiaalihuollon ammatillista sekä muuta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa henkilöstöä. Työntekijöiden tulee vastata lasten tarvitseman hoidon ja erityisen tuen tarpeita. (Saastamoinen 2010, 95.) On tärkeää, että työntekijöiden koulutus ja kokemus vastaavat lasten tuen tarvetta, sillä lapsilla voi olla taustallaan traumatisoivia kokemuksia, ongelmia ja useita aiempia sijoituksia (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Laki Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista määrittelee ammatillisen henkilöstön, jotka voivat työskennellä sosiaalihuollon palveluissa. Lastensuojelulain hallituksen esityksen mukaan lastensuojelulaitoksen vaativissa hoito- ja kasvatustehtävissä voi työskennellä sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Laissa määritellyn sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön lisäksi lastensuojelulaitoksessa voi työskennellä muuta hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa henkilöstöä. Tällaisia muissa hoito- ja kasvatustehtävissä työskenteleviä henkilöitä voivat olla esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon tai muun sitä vastaavan tutkinnon suorittanut henkilö esimerkiksi lähihoitajan, lapsi- ja perhetyön perustutkinnon, nuoriso- tai vapaa-ajan ohjauksen tutkinnon, nuorisotoimen tai kasvatustutkinnon soveltuvan ammatillisen kelpoisuuden saanut henkilö. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulaitoksen vastavalla johtajalla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuus, eli laissa määritelty korkeakoulututkinto, alan tuntemusta sekä riittävää osaamista johtamiseen. (Saastamoinen 2010, 97–98.) Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne (Lastensuojelulaki 417/2007.).

Lastensuojelun työntekijöiden on dokumentoitava kaikki lastensuojelun toteuttamisessa käytetyt toimenpiteet ja tarvittavat tiedot. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastenkodin henkilöstön työtehtäviin kuuluu lasten hoito, huolenpito ja kuntoutuksessa tukeminen, sekä lasten ja heidän vanhempiensa kohtaaminen ja vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa työntekijän on havaittava ja tunnistettava sanallista ja sanatonta viestintää ajatusten, tunteiden ja sanojen ymmärtämisen kautta. Työntekijän tulee kuunnella asiakastaan aidosti. (Ihalainen 2011, 39.) Lastensuojelun ammattilaiselta vaaditaan vuorovaikutusosaamista lapsen tukemiseen esimerkiksi lapsen mielipiteiden, kokemusten ja näkemysten ilmaisussa, jotta lapsen ääni olisi keskiössä (Hyvärinen & Pösö 2018, 14.). Lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi sosiaalityöntekijä sekä sijaishuoltopaikka tekevät yhteistyötä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa (Lastensuojelulaki 417/2007.).

Omaohjaaja lapsen tukena

Lastenkotien käytäntöihin kuuluu, että jokaiselle lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olevalle lapselle määritellään ammatillisesta henkilökunnasta yksi tai kaksi omaohjaajaa, jotka vastaavat lapsen asioista (Sinkkonen 2015, 241). Omaohjaajasuhde on lapsen tarpeisiin perustuva hoitosuhde, jonka toteuttamiseen laaditaan hoitosuunnitelma yhdessä lapsen, vanhempien, lapsen sosiaalityöntekijän ja muiden lapselle tärkeiden kasvatus-tehtävissä olevien ammattilaisten kanssa, esimerkiksi opettajan. Omaohjaajamenetelmää pidetään lapsen yksilöllisenä hoito- ja kasvatusmenetelmänä, jonka tarkoituksena on vastata lapsen yksilöllisiin hoidon tarpeisiin ja että nimetty omaohjaaja sitoutuu lapsen hoitoon ja kasvatukseen lapselle laaditun suunnitelman mukaisesti. Omaohjaaja tuntee lapsen asiat parhaiten, mutta työskentelee myös yhteistyössä muiden lastensuojelulaitoksen työryhmän jäsenten, sekä lapselle tärkeiden asiantuntijoiden kanssa. (Kyrönseppä ym. 1990, Kyrönseppä & Rautiainen 1993, Karppinen, 2001, 14–16.)

Lapsen muuttaessa lastenkotiin, omaohjaajan ensimmäinen tehtävä on luoda luotettava ja hyvä kontakti lapsen ja omaohjaajan välille. Luottamuksellinen suhde on edellytys hoitosuhteen onnistumiselle. Kun hyvä suhde on luotu, voidaan keskittyä tukemaan lapsen tunteiden käsittelyä sekä tuetaan lasta oman käytöksensä syy-seuraus-suhteen ymmärtämisessä. Kun lapsi on riittävän valmis aloittamaan itsenäisyyden harjoittelun, omaohjaajan tehtävä on tukea lasta itsenäistymisen harjoittelussa. (Karppinen, 2001, 15.) Omaohjaajatyöskentely on vaativaa ja siihen on tarjottava työnohjausta sekä tukea työryhmän kautta varmistaakseen omaohjaajan jaksamisen työtehtävässään (Karppinen 2001, 19.).

3 LASTENKOTI KASVUYMPÄRISTÖNÄ

3.1 Lapsen oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta

Jokaisen lapsen oikeuksista määrää kansainvälinen YK:n lapsen oikeuksien sopimus, Convention on the Rights of the Child, SopS 60/1991 (Hakalehto 2016, 35). Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:ssa 20.11.1989. Sopimus on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, johon lähes kaikki maailman maat ovat sitoutuneet, josta ainoastaan Yhdysvallat sekä Somalia ovat jääneet sopimuksen ulkopuolelle (Tanskanen 2010, 18).

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää luettelon kaikille lapsille kuuluvista oikeuksista ja valtioilla on velvollisuus huolehtia oikeuksien toteutumisesta. Sopimuksen keskeisiin periaatteisiin kuuluu, jokaisen lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä tasa-arvoiseen kohteluun ja oikeuteen ilmaista oma mielipiteensä. Ketään lasta ei saa syrjiä ominaisuuksien, mielipiteidensä tai alkuperänsä vuoksi. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen sekä oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa. (Unicef 2018.)

Lasten oikeuksien sopimuksessa määritellään, että lapsella on oikeus kasvaa turvallisessa ympäristössä ja kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle on turvattava erityinen suojeleminen, huolenpito ja tarpeellinen hoito. Viranomaisen on aina huomioitava lapsen etu ja arvioitava toimenpiteissä ja päätöksissä niiden vaikutus lapseen. Mikäli lapsen vanhemmat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsesta riittävällä tavalla, on lapsen hyvä hoito turvattava sijaishoidon tai adoption kautta. Lapsella joka ei voi asua perheensä kassa, on huomioitava kasvatuksessa lapsen etnisuus, uskonto ja kielellinen tausta. Kodin ulkopuolella asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempiinsa. Tapaaminen voidaan kuitenkin estää, mikäli se on lapsen edun vastaista. (Unicef 2018.)

Kaikilla lapsilla on sopimuksessa määritelty oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen, eikä hänen kunniaansa tai mainettaan saa halventaa. Lapsella on oikeus saada sellaista tietoa tiedotusvälineiden kautta, mikä on hänen kehityksensä kannalta oleellista. Lasta tulee kuitenkin suojella tiedoilta, jotka voivat vahingoittaa hänen hyvinvointiaan. Lisäksi lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta sekä hyväksikäytöltä. Lasta on suojeltava huumeilta ja laittomalta huumeakaupalta sekä

kaikelta hänen hyvinvointiaan uhkaavalta hyväksikäytöltä. Väärinkäytöksen uhriksi joutunutta lasta on autettava ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä. (Unicef 2018)

Kaikilla lapsilla on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvitsemansa terveyden- ja sairaanhoito ja tarjottava kehityksen kannalta riittävä elintaso. Lapsella on oikeus myös maksuttomaan perusopetukseen. Vammaiselle lapselle tulee antaa parasta mahdollista hoitoa ja apua. Lapsilla on oikeus lepoon, leikkiin, vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. (Unicef 2018)

3.2 Lasten oikeudet lain näkökulmasta

Lastensuojelulaki määrittelee lapsen osallisuuden olevan lapsen toivomusten ja mielipiteiden huomioimista lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevissa lastensuojeluasioissa, mutta myös alle 12-vuotiaalle lapselle järjestetään kuulemistilaisuus. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulaissa on määriteltä myös lapsen oikeus omaan sosiaalityöntekijään ja edunvalvojaan. Tällä on haluttu turvata lapsen osallisuuden toteutuminen omissa asioissaan. (Tanskanen 2010, 25.) Edunvalvojan tehtävänä on edustaa puolueettomasti lapsen asioissa ja käyttää puhevaltaa lapsen eduksi lasta koskevissa asioissa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, H). Lastensuojelutyössä on huomioitava aina ensisijaisesti lapsen edun toteutuminen. Lapsen etu tarkoittaa, että lapsi saa yksilöllisen, hänen tarpeitaan ja odotuksiaan vastaavan kohtelun ja kehittymisen mahdollisuuden. Lapsen etua on se, että hän saa hyvää tai ainakin riittävän hyvää huoltoa. (Ihalainen & Kettunen 2011, 73.)

Sosiaalityöntekijä vastaa hänelle nimetyn lapsen oikeusturvan toteutumisesta, palvelutarpeen arvion tekemisestä sekä päätöksenteosta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, K.). Lapsen oman sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että lapselle selvitetään ikätasoisesti, miksi hänet on huostaanotettu ja millaisiin toimiin hänen asiansa etene miseksi tulisi ryhtyä. Lapselle tulee järjestää mahdollisuus tavata tarvittaessa hänen sosiaalityöntekijäänsä, jonka kanssa keskustella itseään koskevista asioista. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä on huomioitava, että lapselle ei saa antaa sellaista tietoa, joka vaarantaisi lapsen kehitystä tai olisi vastoin lapsen etua. Kun

lapselle luovutetaan häntä ja hänen perhettään koskevia tietoja, ne voivat sisältää sel- laista tietoa, joka voisi vaarantaa vakavasti lapsen mielenterveyttä tai hänen suhdettaan vanhempiin. Tällaisessa tapauksessa tietojen antaminen voi olla vastoin lapsen etua, ja tiedot voidaan jättää lain nojalla luovuttamatta lapselle. (Saastamoinen 2010, 66–67.)

Perustuslaissa määritellään, että lapsia on kohdeltava yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti yksilöinä ja lapsilla on samat oikeudet kuin aikuisillakin, ellei sitä ole lastensuojelulakiin perustuvasta syystä rajoitettu (Perustuslaki 713/1999). Lapsen sijoittaminen kodin ulko- puolelle ei vähennä lapsen perusoikeuksia. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen fyysistä koskemattomuutta, oikeutta vanhempien tai muiden läheisten tapaamiseen tai muita lap- sen oikeuksia ei saa rajoittaa ilman lakiin perustuvaa syytä. Lastensuojelulla on velvol- lisuus huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta ja lastensuojelutyöskentelyssä saa käyttää ainoastaan lakiin perustuvaa valtaa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 1).

3.3 Kunnan rooli lastensuojelussa

Sijaishuoltopaikan sekä sijoittaneen kunnan on turvattava ja tuettava lasta tärkeiden ih- missuhteiden ylläpitämisessä. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita tärkeitä henkilöitä esimerkiksi yhteydenpidolla, vierailemalla ja vastaanottamalla vieraita sijaishuoltopaikkaan. Sijaishuoltopaikan sijainti ei saa olla este yhteydenpidolle. Sijoittaneen kunnan on esimerkiksi tarvittaessa tuettava yhteydenpitoa taloudellisesti, koska vanhempien taloudellinen tilanne ei saa olla esteenä tapaamisille tai yhteydenpi- dille sijoituksen aikana. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapsen sijoittaneen kunnan on huolehdittava, että kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen opintoja ja harrastuksia tuetaan tarvittaessa taloudellisesti. Sen lisäksi lapselle makse- taan henkilökohtaisia tarpeita varten olevia käyttövaroja. Sijaishuoltopaikka pitää kirjata lapselle annetuista käyttövaroista ja lähetetään vuosittain lapsen omalle sosiaalityönte- kijälle. Lapsella on oikeus päättää henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Käyttövarojen määrään ja maksamiseen ei vaikuta myöskään lapsen käyttäytyminen sijaishuoltopaikassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijaishuollossa oleva lapsi on oikeutettu saamaan sijoituskunnasta hänen hoitonsa ja huoltonsa kannalta tarvittavat palvelut ja tukitoimet. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi

terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut, koulu ja muut lapsen tarvitsemat palvelut. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, I.)

3.4 Lapsen osallisuus ja lapsilähtöisyys sijaishuollossa

Lapsen osallisuus lastensuojelussa nähdään lapsen mielipiteen selvittämisenä, lapsen kuulemisena, puhevallan käyttämisenä sekä mahdollisuutena edunvalvojaan. Osallisuus tarkoittaa, että lapsi voi olla mukana toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa omien asioidensa ja etujensa eteen tehtävää työtä. Lapsella on oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista, sekä oikeus ilmaista mielipiteensä niistä. Lapsen osallisuus on yksi keskeisimpiä asioita lastensuojelutyössä. (Saastamoinen 2010, 65–66.) Lapsi nähdään osallisena omiin asioihinsa, kun hän tuo esille mielipiteitä omista asioistaan, kertoo asioistaan aikuisille, tekee aloitteita muutokseen omissa asioissaan sekä osallistuu päätöksentekoon omien asioidensa käsittelyissä. Lapsen osallisuus voidaan nähdä myös kokemuksena turvallisuuden tunteesta, hyväksymisen tunteesta, sekä välittämisen ja yhteisöön kuulumisen tunteena. (Tanskanen 2010, 19.) Lastensuojelussa lapsen kuuleminen on olennaista, jotta saadaan tärkeää tietoa lasten asioista lasten kertomana.

Lapsen mielipiteen esittämisessä tulee aina huomioida, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi ymmärtämällä kielellä sekä se, että lapsi ei aina osaa arvioida omaa parastaan tai ei välitä siitä. Esille tulleet mielipiteet kirjataan aina lasta koskeviin asiakirjoihin. Saastamoinen toteaa kirjassaan, että mitä tärkeämmästä lapsen elämään liittyvästä asiasta on kysymys, sitä enemmän painoarvoa lapsen mielipiteelle tulisi antaa. (Saastamoinen 2010, 66–67.)

Lastensuojelulaki määrää, että lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä sellaisissa tilanteissa, joissa mielipiteen selvittäminen aiheuttaisi vaaraa lapsen terveydelle tai kehitykselle (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lasten kanssa tehtävässä työssä pyritään siihen että, lapsi on aina toiminnan keskiössä. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7–8.) Se tarkoittaa, että toiminnan tulee olla lapsilähtöistä. Lastensuojelutyö perustuu ensisijaisesti lapsen tarpeisiin ja siihen, että lapsen mielipiteiden ilmaisua ja osallisuutta vahvistetaan (Tanskanen 2010, 6.). Lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat entistä tietoisempia omista oikeuksistaan esimerkiksi kuulluksi tulemisesta, mielipiteidensä ilmaisusta ja niistä saatua tietoa on myös käytettävä enemmän lapsia koskevien päätösten tekemisessä (Hyvärinen & Pösö 2018, 7–8.).

Lapsilähtöisen toiminnan turvaamiseksi lapselle nimetään aina omaohjaaja, joka turvaa suunnitellun, yksilöllisen ja lapsilähtöisen lastensuojelutyön toteutumisen. Lapsikohtaisen yksilöllisen työskentelyn tarkoituksena on vastata lapsen henkilökohtaisesti asetettuihin tavoitteisiin ja huomioida lapsen yksilölliset tarpeet. (Karppinen, 2001, 14.) Richard Marohn (1980) teoksessaan määrittelee, että lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ei pystytä vastaamaan ilman pysyvää ja turvallista hoitosuhdetta (Marohn ym. 1980, 81.).

Lapsilähtöisen ja lasta osallistavan työskentelyn lisäksi hoito ja kasvatus on järjestettävä niin, että lapsen yksityisyyttä kunnioitetaan (Lastensuojelulaki 417/2007). Lapsella on oikeus saada hyvää ja turvallista hoitoa lastensuojelutyön piirissä. Kasvuympäristön pitäisi olla sekä fyysisesti että psyykkisesti turvallinen. Lapsen huoltajan tehtäviin kuuluu huolehtia, että lapsi kokee olevansa turvassa. Psyykkiseen turvallisuudentunteeseen voidaan luokitella esimerkiksi läheisyys, rakkaus sekä jatkuvan, ennustettavan ja rauhallisen arjen tarjoaminen. (Ihalainen & Kettunen 2011, 83.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävät

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lastenkotiin sijoitettujen lasten ääni kuuluviin ja saada heidän mielipiteensä ja äänensä kuuluviin lastenkodin käytännöistä, säännöistä, ohjaajien toiminnasta sekä lastenkodissa asumisesta. Tarkoituksena oli luoda tutkimus lasten ja kasvatustehtävässä työskentelevien ohjaajien väliin, jonka avulla lastenkodissa tehtävää työtä pystyttäisiin kehittämään parempaan. Haastattelun tavoitteena oli mahdollistaa lapsille kuulluksi tulemisen tilaisuus, jossa mahdollistetaan vaikuttaminen lastensuojelutyön kehittämiseen nimettömään palautteenannon kautta.

Tutkimusta tehdessä käytin neljää tutkimuskysymystä jotka olivat:

1. Miten lapset kokevat lastensuojelulaitokseen sijoittamisen?
2. Miten lapset suhtautuvat kasvattajien asettamiin sääntöihin lastenkodissa?
3. Mitä lapset odottavat lastenkodissa työskentelevien ohjaajien toiminnalta?
4. Miten lapset kokevat osallisuutensa ja vaikuttamisensa näkyvän lastenkodissa?

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimushaastattelut toteutettiin Varsinais-Suomessa sijaitsevilla lastenkodeilla, joissa vapaaehtoiset lapset osallistuivat tekemääni teemahaastatteluun. Kohderyhmänäni toimi 14—17 vuotiaat lastenkotiin sijoitetut lapset. Haastatteluun osallistui viisi lastenkodin asukasta.

Lastenkodissa työskentelevät ohjaajat sekä tutkija selvittivät lastenkodissa asuvilta lapsilta heidän halukkuuttaan osallistua haastatteluun ja tutkimukseen. Lapset osallistuivat vapaaehtoisesti tutkimukseen. Lapsille kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, sekä toimintatapa jolla tutkimusta työstetään. Lapsille kerrottiin tutkimuksen vapaaehtoisuudesta ja keskeyttämismahdollisuuksista tutkimuksen jokaisessa kohdassa.

Lasten vanhemmille tai huoltajille lähetettiin kirjallinen lupa-anomus (ks. Liite1) alaikäisen lapsen haastattelusta. Lupa-anomuksia lähetettiin yhteensä seitsemän haastattelusta kiinnostuneen lapsen vanhemmille, mutta kirjallisena palautettiin ainoastaan viisi lupaa alaikäisen haastatteluun.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, jossa tutkimuskysymykset koskivat tiettyä osa-aluetta lastensuojelulaitoksessa. Tutkimuskysymykset olivat ennalta suunniteltuja sen pohjalta, mitä tutkimuksella haluttiin saada esiin. Tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia lastenkotiarjen toimivuudesta sekä lasten kokemuksia ohjaajien toiminnasta lastenkodissa. Teemahaastattelua käytetään keskustelunomaisiin haastattelutilanteisiin, joissa tarkoituksena on tutkia tunneperäisiä, yksityisluontoisia asioita esimerkiksi haastateltavan henkilön ajatuksia, kokemuksia ja tunteita (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35–36, 47–48.).

Lastensuojelussa käytetään monia eri menetelmiä lasten kohtaamiseen, mutta haastattelu on niistä yleisimmin käytetty. Haastattelun avulla lapsilta saadaan usein hyvin paljon tietoa. Haastattelussa voidaan käydä läpi myös lapsen henkilökohtaisia asioita, joista lapsen on vaikea puhua. (Hyvärinen & Pösö 2018, 16.) Haastattelutilanteessa haastattelijan tilanteessa oleminen, ammatilliset tiedot, ammattitaito ja suhtautuminen lapsen haastatteluun vaikuttavat siihen, miten haastattelu etenee (Hyvärinen & Pösö 2018, 11.).

Haastattelun avulla lapselle annetaan mahdollisuus olla osallisena omiin asioihinsa, lapsi voi halutessaan tuoda esiin tietoa ja mahdollistaa näin muutoksen omassa asiassaan. Haastattelua tehtäessä on huomioitava, että haastattelutilanne voi olla lapselle täysin uusi ja jännittävä, haastattelija voi olla vieras ja lapsella ei välttämättä ole riittäviä kognitiivisia taitoja kertoa omasta tilanteestaan. Haastattelutilanteessa on hyvä myös tiedostaa, että lapsuudessa voi olla tapahtunut jotain epätavanomaista ja taustalla voivat vaikuttaa myös painostus vanhempien toiveesta siitä, mitä työntekijälle saa haastattelussa kertoa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 16–21.) Lasten haastattelua lastensuojelussa on tutkittu hyvin vähän, vaikka lasten osallisuudesta on tullut yhä tärkeämpi asia lastensuojelutyön toteuttamisessa.

Haastattelukysymyksiä laatiessa on mietittävä kysymysten asettelua niin, että kysymykset ovat avoimia ja joihin voi vastata muutakin kuin kyllä tai ei. (Lamb & Brown 2006, 24 (1), 215–234; Hyvärinen & Pösö 2018, 31.). Haastattelutilanteessa on syytä huomioida, ettei aikuinen johdattele lasta vastaamaan ennalta oletettuun tietoon, vaan keskittyy siihen, että lapsi saa kertoa itse. Lapsi voi myös vastata niin kuin hän uskoo aikuisen haluavan hänen vastaavan. (Bruck ym. 1999. 89–106; Korkman ym. 2014. 994–1004.; Korkman ym. 2015. 93–113.; Hyvärinen & Pösö 2018, 31.). Tämän vuoksi tutkijan on

hyvä käyttää kriittistä tutkimistapaa analysoidessaan tutkimustuloksia. Kun lapselle jää haastattelun jälkeen kokemus siitä, että häntä on kuultu, hänen ajatuksensa, mielipiteensä ja toiveensa ovat huomioitu, on haastattelu onnistunut. Työntekijän on osattava käsitellä ja analysoida haastattelutilanteessa saatua tietoa, jotta siitä saa parhaan mahdollisen hyödyn lastensuojelutehtävien toteuttamiseen. (Hyvärinen & Pösö 2018, 18–20.)

4.4 Aineiston hankinta ja analyysi

Tutkimustyötä aloittaessa lähetettiin Varsinais-Suomessa sijaitseviin satunnaisesti valittuihin lastenkoteihin sähköpostitse tieto tutkimuksesta, jossa selvitetään lastenkodissa asuvien lasten mielteitä lastenkodissa asumisesta. Sähköpostien kautta ilmoittautui muutama lastensuojeluyksikkö, joka osoitti kiinnostuneisuutta osallistua tutkimukseen. Sähköpostivarmistuksen jälkeen tutkija soitti lastensuojeluyksiköihin ja kertoi tutkimuksesta enemmän. Lastenkodissa työskentelevät ohjaajat selvittivät yhdessä tutkijan kanssa lasten vapaaehtoisuutta tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimukseen ei ollut ennalta määriteltä osallistujamäärää, vaan se määräytyi vapaaehtoisten lasten myötä.

Kun vapaaehtoisten haastatteluun osallistuvien lasten joukko oli löytynyt, lasten vanhemmille tai muille heidän huollostaan vastaaville henkilöille lähetettiin kirjallinen lupa-anomus koskien alaikäisen lapsen haastattelua tutkimusta varten. Lasten sosiaalityöntekijöiltä lupaa kysyttiin puhelimitse. Kun kirjallinen lupa-anomus oli saatu vanhemmilta sekä suullinen lupa sosiaalityöntekijältä, haastattelut aloitettiin lastensuojeluyksiköissä. Lupa-anomus lähetettiin yhteensä seitsemän lapsen vanhemmille tai huoltajille, mutta kirjallisen lupa-anomuksen palautti lasten vanhemmista vain viisi.

Haastattelukysymykset (ks. Liite2) valmisteltiin yhdessä lastenkotien esimiesten kanssa ja haastattelukysymyksiä valmisteltaessa tuli huomioida, että haastattelukysymykset olivat lasten ikätason mukaisia sekä selkeitä ja ymmärrettäviä. Haastattelua tehdessä tuli huomioida lapsen olemusta, eleitä ja ilmeitä, sekä havainnoida koko haastattelutilannetta. Mikäli lapsesta oli havaittavissa, ettei hän ymmärtänyt kysymystä, haastattelijan tuli tarkentaa ja selventää lapselle ymmärrettävällä tavalla kysymys uudestaan. Haastattelun aikana tuli myös havainnoida, haluaisiko lapsi vastata kyseessä olevaan kysymykseen, vai haluaisiko lapsi ohittaa kysymyksen.

Haastatteluun osallistuneet lapset haastateltiin yksi kerrallaan. Haastattelutilanteessa lapset tavattiin heidän sijaishuoltopaikassaan, jossa haastattelu toteutettiin lapsen kanssa kahden. Haastattelukysymykset esitettiin yksi kerrallaan ja lapsi sai vastata niihin haluamallaan tavalla. Teemahaastattelua käyttäessä haastattelutilanne eteni vuoropuheluna ja tutkija pystyi vaihtamaan esitettävien kysymysten järjestystä haastattelun edetessä. Haastattelutilanteesta kirjattiin muistiinpanoja. Haastattelutilanteen alussa lapselta kysyttiin lupa haastattelun äänittämiseen ja luvan saatua haastattelutilanne äänitettiin muistiinpanojen lisäksi.

Haastattelutilanteen jälkeen äänitykset kuunneltiin ja haastattelussa saadut tulokset litteroitiin yksitellen. Haastattelut tehtiin vuoden 2018 touko-elokuu aikana. Haastattelut tehtiin eri päivinä, jotta haastateltavien anonyymiyys säilyisi. Haastattelija pyrki pitämään matalaa profiilia sijaishuoltopaikassa vieraillessaan.

Haastattelutulokset analysoitiin, vastauksia verrattiin haastattelutulosten kesken sekä tulokset lajiteltiin samaa mieltä olevien sekä toisistaan poikkeavien vastausten perusteella. Tutkimustuloksia analysoimalla esiin nousivat haastattelukysymykset ja tutkimustulokset, jotka valittiin tutkimuksen tekemiseen.

Haastattelun avulla lapsille mahdollistettiin nimettömän palautteen antaminen koskien lastenkodin henkilökuntaa, sääntöjä ja työskentelytapoja. Lapset pääsivät nimettömästi kertomaan epäkohdista sekä toimivista asioista lastenkodin arjessa. Tutkimus toimii työkaluna lastenkotiarjen parantamiseen sekä kehittämiseen toimivammaksi lastensuojelun sijoituspaikaksi. Tutkimustuloksissa esille tuotiin lasten toiveita sijaishuoltopaikasta, säännöistä sekä käytännöistä. Lapset kertoivat tutkimuksen haastattelussa, mitkä asiat toimivat lastenkodissa ja mitä asioita he eivät haluaisi arjessaan muuttaa. Tutkimustuloksia on mahdollisuus käyttää lastensuojeluyksiköiden toiminnan kehittämisessä parempaan. Tutkimuksessa lapset toivat esille minkälaisena kokevat ohjaajien toiminnan lastenkodissa, minkälaisena näkevät lastenkotia ohjaavat säännöt ja minkälaista arki on lastenkodissa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lasten kokemuksia lastensuojelulaitoksen arjesta

Haastattelussa lapsia pyydettiin kuvailemaan minkälaisia tunteita ja ajatuksia lastenkotiin sijoittaminen herätti. Lasten vastaukset jakautuivat kahteen eri ryhmään. Lapset olivat joko itse puoltaneet sijoituspäätöstä, tai lapsi oli saattanut vastustaa lastenkotiin sijoittamista, mutta sijoitusta pidettiin lapsen edun kannalta parhaana vaihtoehtona ja sijoituspäätös tehtiin. Lapset, jotka olivat toivoneet sijoitusta, pitivät sijoitusta jännittävänä, mutta hyvänä asiana. Toinen ryhmä kuvaili sijoituksen tuntuvan pahalta, sillä sijoituspaikka saattoi olla kaukana kotoa ja kaveripiirin olevan monien kilometrien päässä. Tuntemattomaan paikkaan sijoittaminen oli saattanut pelottaa ja jännittää lapsia.

“Aluks mä halusin tulla tänne. Mä halusin hetken et mut siirrettäis kauemmas et saisin vähän aikaa aatella mitä mä haluun elämältä. Sitte mul kerrottiin et mä tulin tänne. Se oli vähän outoo ku en oo ikinä ollu kenelläkään yötä tai sillee ni tää oli vähän niinku ensimmäinen kerta.”

“Emmättiä, emmä tienny täst paikast mitään ja mul oli kyl mahdollisuus et mä en ois joutunu tänne ja mul annettiin viel yks mahollisuus mut mä ite tyrin sen ja sit mä jouduin tänne. Kyl se oli vähä... ne ensimmäiset päivät oli kyl vaikeita.”

Haastattelussa yksi lapsista kertoi, että lapsi olisi voinut käyttäytymisellään vaikuttaa huostaanottoon, muttei pystynyt muuttamaan käytöstään ja päätyi kiireellisen sijoituksen kautta lastenkotiin. Sijoituspäätös ja lastenkotiin sijoittaminen herätti haastatteluun osallistuvissa lapsissa monia eri tunteita esimerkiksi pelkoa, ikävää ja kauhua mutta myös helpotusta ja iloa.

Lapset kertoivat, että lastenkodissa heidät oli otettu pääsääntöisesti vastaan hyvin. Lasten sijoituspaikkaan saapumista oli valmisteltu esimerkiksi tutustumiskäynnillä, paikkoja esittelemällä sekä siivoamalla ja valmistelemalla lasten huone uutta asukasta varten. Lapset kokivat, että ohjaajat sekä toiset lastenkodissa asuvat lapset olivat mukavia. Yksi viidestä haastatteluun osallistuneesta toi esiin saaneensa negatiivisen alun lastenkodissa johtuen kiusaamisesta toisten nuorten toimesta.

Ensimmäiset päivät uudessa sijaishuoltopaikassa tuntuivat lapsista pitkiltä ja lapset kokivat koti-ikävää, yksinäisyyttä sekä kaipuuta vanhoja kavereitaan kohtaan. Isoon rooliin ensimmäisinä päivinä sijoituksen jälkeen lapset nostivat oman huoneen sekä puhelimen,

joiden parissa viettivät ensimmäiset päivät. Yksi haastatteluun osallistuneista kertoi yrittäneensä heti tutustua toisiin lapsiin.

Lastenkotiin asettumisen myötä lapset kokivat lastenkodin olevan samanlainen paikka asua kuin oma koti, mutta sääntöjä pidetään erilaisina ja tiukempina kuin kotona. Lasten mainitsemia esimerkkejä sääntöjen erilaisuudesta olivat ruokailuajat, joita lastenkodissa noudatetaan. Esimerkin esittänyt lapsi kertoi, että lastenkodissa ruoka-aikaan olisi pakko syödä. Toisina esimerkkeinä nostettiin esiin kotiintuloajat, joita haluttaisiin muuttaa myöhäisemmiksi, iltaisin huoneisiin menemisen ajankohtaa haluttaisiin siirtää sekä puhelinten antaminen yöksi aikuiselle lopettaa. Osa lapsista toi esiin ymmärtävänsä syyn lastenkodissa asumiseen, mutta kokevansa, että kotona olisi parempi asua.

Lasten kuvailemat arkipäivät koostuivat leffojen katselusta, hengailusta, koulun käynnistä sekä kavereiden kanssa oleilusta. Lapset kokivat mukavimmiksi asioiksi lastenkodissa ohjaajat sekä muut nuoret. Myös lasten omaa rauhaa arvostettiin.

“Ohjaajat, on niin monta eri ihmistä ja eri persoonallisuutta niinku ne kaikki on lapsien kans eri tavalla”

“Oma rauha. Se et saa olla ihan rauhas omas huonees.”

“Öö.. kyllä näistä on pakko löytyä varmaan hyviäki puolia. Varmaan se ettei oo yksin, et on muitaki nuorii.”

Ikävimmäksi asiaksi lastenkodissa lapset kokivat pahan olon, sekä perheestä kaukana olemisen. Yksi lapsista kuvaili, että lastenkodissa asumisessa on jotain samaa kuin kotona, mutta samalla lastenkodissa asuminen on täysin erilaista. Lastenkodissa asuminen koettiin vieraiden ihmisten kanssa asumiseksi. Myös säännöt sekä osa ohjaajista koettiin ikävänä asiana. Haastatteluun vastannut lapsi kuvasi, että esimerkiksi kotiin ei pääse aina silloin kun haluaa, ja kokee tämän ikäväksi asiaksi.

Lapsilta kysyttiin haastattelussa, voisivatko he kertoa muille, että asuvat lastenkoissa, esiin nousi lastenkodissa asumisen leima. Viidestä lapsesta kolme koki, että lastenkoti-asumiseen liittyy vahva leima. Yksi lapsista kuvailee, että leima näkyy esimerkiksi kotikunnassa kaverien vähentymisellä. Osa kaverien vanhemmista on kieltänyt olemasta

lastenkodissa asuvan lapsen seurassa. Lapsi kertoi, että myös harjoittelupaikkojen löytäminen on vaikeutunut.

“Leima johtuu siitä et aina lehdissä on, esimerkiksi tässä Muhos-hommas, kun joku yökö hakattiin, niin sekin et siitä heti leimataan et lastenkodin nuori on tehnyt, niin sitä kun niillä lukee lehdissä aika paljon niin se on aina se yleisajatus et joo lastenkodin nuori. Niin silloin paikkakunnalla kun on lastenkoti, niin ne yleensä luulee et se on aina se lastenkodin nuori. Se on sellainen ikuinen ongelma.”

Toinen lapsista kertoo, että leimaa ei muuten huomaa, mutta kun jotain huonoa tapahtuu sijaishuoltopaikan asuinalueella, syyttävä sormi osoittaa helposti lastenkodin lapsia. Eräs lapsista mietti, että jos lastenkodissa asuvat lapset käyttäytyisivät paremmin, leima voisi vähentyä tai hävitä kokonaan. Omalla käyttäytymisellään pystyisi vaikuttamaan pitkälti siihen, mitä ulkopuoliset ajattelevat lastenkodissa asumisesta. Lastenkodeista mediassa kerrottavia asioita pidettiin myös leimaavina. Kaksi haastatteluun osallistuneista lapsista kuitenkin koki, että voisi kertoa lastenkodissa asumisestaan muille, jos asia tulisi puheeksi.

5.2 Lasten suhtautuminen kasvattajien asettamiin sääntöihin lastenkodissa

Lapsia pyydettiin kuvailemaan, minkälaisia lastenkodin säännöt ovat. Ainoastaan yksi viidestä piti sääntöjä asiallisina, eikä muuttaisi niissä mitään. Lapsi koki, että sääntöjä ei olisi vaikea noudattaa. Loput haastatteluun osallistuneista lapsista haluaisi muuttaa sääntöjä joiltain osin.

“Säännöt on ärsyttävii, mut kyl mä niit noudatan. Jotkut on ihan fine, mut jotkut menee vähän yli. Toivoisin et koulussa saisi olla puhelin mukana, mut puhelin ei oo oikeestaan enää niin tärkeä mulle, mut se on vaan se periaate siitä. Nyt kun se on kielletty ni sitä haluais enemmän.”

Yksi haastatteluun osallistuneista lapsista toivoi, että säännöt jotka ovat kirjoitettuna yksikön seinälle, olisivat ajan tasalla, eikä sääntöjä muutettaisi ohjaajien toimesta koko ajan. Lapsi koki, että lastenkodin säännöt muuttuvat sitä mukaa, kun ohjaaja vaihtuu työvuorossa. Lapsesta huomasi ärsyyntymisen ja turhaantumisen hänen kertoessaan, ettei säännöistä pidetä kiinni. Lapsi koki, että ohjaajilla on eri säännöt, joita noudattavat keskenään. Lapset toivoivat yhdenvertaisia sääntöjä ja sanktioita kaikkien osalta.

Lisäksi lapset ehdottivat, että viikonloppuisin voisi valvoa pidempään, ulkoilussa ei olisi aikarajaa tai kellon aikaa, milloin saisi ulkoilla. Kotiintuloaikaa toivottiin myöhäisemmäksi. Yksi lapsista toivoi peliajan muuttamista. Lapset toivoivat erityisesti mukavampaa ja rennompaa ohjausta kireyden tilalle. Haastattelussa eräs lapsista otti esiin osalla ohjaajista esiintyvän liiallisen vallankäytön ja toivoi sen loppuvan.

“Joo, liian vallankäytön pois osalta porukasta. Niillä on et, menen huoneeseen puoli 10 ja tulen 15minuutin päästä hakemaan iltalääkkeitä, koska joku on unohtanu antaa ne mulle, ni saan puolen tunnin aikaistetun seuraavana päivänä. Sit on sellasta sääntöjen liioittelua tai kiristyshommaa et jos sulla ei mee psykologin kanssa hyvin ja sä et puhu sille ni me ei tilata sulle niitä vaatteita. Muutenhan ohjaajat on ihan kivoja.”

“Sääntöjen liioittelu. Jos ennen ois ollu niin et ennen koulua sais mennä ulos, ni sit ku on toinen ihminen töissä ni ei saa. Ne muuttaa sääntöjä ja liioittelee sääntöjä. Niil on eri käsitys niistä säännöistä.”

5.3 Ohjaajien toiminta lasten näkökulmasta

Lapset kuvailivat lastenkodissa työskenteleviä ohjaajia pääosin mukaviksi, mutta välillä ärsyttäviksi aikuisiksi. Yksi lapsista kertoi ohjaajien välillä näkyvän hyvän ilmapiiirin ja lapsi koki, että ohjaajat tulevat hyvin toimeen keskenään, vaikka ovatkin kaikki erilaisia ihmisiä. Toinen lapsi kuitenkin koki, että ohjaajat yrittäisivät olla lasten yläpuolella, jotta ohjaajat pystyisivät rajaamaan lapsen tekemisiä. Lapsen kertoman mukaan lapset olisivat vain lastenkodissa olevia lapsia, eikä heidän mielipiteillään olisi mitään merkitystä ohjaajille.

“Jotkut on natsei ja jotkut on mukavii.”

Omaohjaajiensa kanssa lapset kokivat, että työskentely sujuu pääasiassa hyvin ja että suhde omaohjaajan kanssa on luotettava. Lapset kuvaavat omaohjaajien välillä olevan eroja ja huomanneensa toimivan toisen omaohjaajansa kanssa helpommin kuin toisen.

“Yks omaohjaajista on parempi ku se toinen. Se ymmärtää mua enemmän ja helppo jutella sen kans. Meil on sellanen yhteys. Parempi hoitaa sen kans asioita ja olla.”

Eräs lapsi kertoo, että aluksi suhde omaohjaajaan oli hyvä, mutta omaohjaajan käyttäytymisen muuttuessa, omaohjaaja on alkanut ottamaan lasta päähän. Lapsi kuvaa, että omaohjaaja on alkanut ottaa mallia toisten ohjaajien toiminnasta ja lapsi pitää tätä huonona asiana.

“Kyl mun omaohjaaja on ihan jees tai oli ainaki. Sit mua on alkanu pännimään seki. Se on sellainen vähän retevä et jos joku toinen ohjaaja sanoo jotain ni se toistaa sen heti peräs. Emmä tajuu! Vähä aikaa mä oon kattonu sitä ni sen käytös on muuttunu.”

Lapset olivat sekä tyytyväisiä, että tyytymättömiä omaohjaajiensa kanssa vietettyyn aikaan. Lapset halusivat viettää enemmän aikaa yhdessä omaohjaajiensa kanssa, jos se olisi mahdollista. Lapset kokivat omaohjaajien kanssa vietetyn ajan pääasiassa mukavana yhteisenä aikana, josta eivät muuttaisi mitään. Lapset toivat esille, että rajoja asettamalla ja niistä kiinni pitämällä lapset kokevat huolenpitoa. Ohjaajat ovat antaneet myös tukea ja kuuntelua silloin, kun paha olo iskee. Lapset kokivat, että myös arki sekä lääkärikäynnit ja kuulumisten kysely on osa huolenpitoa.

5.4 Osallisuus ja vaikuttaminen lasten näkökulmasta

Haastattelussa lapsia pyydettiin kuvailemaan, miten osallisuus näkyy lastenkodin arjessa sekä mihin asioihin lapset voivat vaikuttaa. Lapset kertoivat, että lastenkodissa pidetään viikoittain lasten kokouksia, joissa lasten mielipidettä kysytään ja lapset saavat vaikuttaa esimerkiksi tulevan viikon yhteisiin tekemisen suunnittelussa, omien asioidensa hoitamisessa sekä yksikön asioissa.

Eräs lapsista kuvaili, että hyvällä käyttäytymisellä pystyy vaikuttamaan eniten lastenkoti-arjessa. Lapsi kertoi kuitenkin, että yksi lapsi pystyy huonolla käyttäytymisellään vaikuttamaan koko yksikön toimintaan. Kun yksi lapsista ei noudata annettuja ohjeita, muille lapsille luvatut asiat eivät toteudukaan, kun ohjaajat keskittyvät rauhoittamaan yksikköä.

Toinen lapsista toi esiin näkökulmansa siitä, että vaikka lapset ehdottaisivat mitä, ohjaajat päättävät viimekädessä mikä toteutuu. Lapsi koki, että vaikka lasten mielipidettä kysytään, lapsilla ei ole sanavaltaa ja vaikutusmahdollisuutta asioiden toteutumiseen. Lapset toivat esille haastattelussa, että halusivat vaikuttaa enemmän lastenkodin sääntöihin sekä ohjaajien käytökseen nuoria kohtaan.

"En oikeestaan mitää muuta ku ruoka ja yhteinen tekeminen. Kyl mä vaikuttaisin johonki asioihin enemmän esimerkiksi puhelimen palautukseen, välil henkilökunnan kohteluun nuorii kohtaan, huone ratsioihin yms. Kiinnipidot on välil vähän rajui. Sit noi huoneratsiat et ne sa-noo vaa et haarukka auki ja sit ratsataan kaikkien huoneet. Ei oo vähään aikaan ollu mut yhes vaihees oli vaiks kuin paljon."

Kysyttäessä saavatko lapset kertoa mielipiteitään riittävästi, lapset kokivat, että heidän mielipiteitään kysytään yksiköissä tarpeeksi. Yksi haastateltavista koki, että mielipiteen kysymisellä ei ole merkitystä, sillä se ei kuitenkaan saa aikaan muutosta, eikä lapsi myöskään halua tuoda mielipiteitään enempää esille. Lapsista yksi kertoi, että yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa haluaisi vaikuttaa asioihinsa enemmän.

"Mun asioissa saan vaikuttaa. Esim. jos nyt pääteittäis mulle lomia ni ne kysyis mult et mitä mieltä mä oon ja jos on eri mieltä ni yritetään löytää sellanen yhteinen ratkasu."

Yksi lapsista koki, että haluaisi tuoda mielipidettään esille enemmän esimerkiksi lomien päättämisessä ja haluaisi osallistua lomien suunnitteluun enemmän.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

6.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimustuloksista ilmeni, että lasten kokema hyvinvointi lastenkodissa riippuu paljon lastenkodissa vallitsevista säännöistä sekä ohjaajien toiminnasta. Lapset ymmärtävät tarkoituksensa lastenkodissa asumiselleen ja ymmärtävät aikuisten turvalliset rajat. Lapset kuitenkin kokevat, että säännöissä olisi muuttamisen varaa ja toivovat pieniä muutoksia sääntöihin sekä ohjaajien käyttäytymiseen lapsia kohtaan.

Haastattelussa lapset toivat esille kokemansa sääntöjen epätasa-arvon. Lapset kokivat, että lastenkodin annetut säännöt eivät ole yhdenvertaiset lasten välillä. Lapset kertoivat, että ohjaajat eivät pidä kiinni säännöistä samalla linjauksella, vaan säännöt vaihtuvat ohjaajan myötä. Lapset toivoivat, että säännöt olisivat näkyvillä lastensuojelulaitoksen seinällä, josta niitä voisi tarvittaessa kerrata ja johon voisi viitata tarpeen tullen. Kun yhteiset pelisäännöt olisivat kaikkien nähtävillä yksikön seinällä, lapset kokivat, ettei lapsilla olisi epäselvyyksiä säännöistä ja niiden noudattamisesta. Lapset kokivat olevansa epävarmoja ohjaajien eri sääntölinjauksien vuoksi siitä, mitä laitoksessa ja sen ympäristössä saa ja mitä ei saa tehdä. Lapset pitivät lastenkodissa asumisen pääasiassa turvallisenä ympäristönä, jossa välillä natsit ja välillä ihan mukavatkin ohjaajat pitävät huolta. Erityisesti lapset korostivat yhteisten sääntöjen merkitystä ja toivoivat, että jokaisella työntekijällä olisi sama linjaus sääntöjen suhteen. Yhteinen linjaus on tärkeä ja se tuo lapsille turvallisuuden ja varmuuden tunteen siitä, miten voi toimia.

Lapset kokivat, että heidän mielipiteitään kuullaan riittävästi, mutta osa haastatteluun osallistuneista toi esille, ettei oman mielipiteen esittämiseen kannata panostaa, sillä mielipiteen esittämisellä ei ole vaikutusta asioihin. Lapset kokivat olevansa osallisina omien asioidensa hoitamisessa sekä yksikön asioiden käsittelyssä riittävästi. Osallisuuteen koettiin hyvänä asiana yksiköissä järjestettävä kokous, johon yksikön lapset saavat osallistua.

Haastatteluun osallistuneet lapset pitivät erittäin hyvänä asiana omaohjaajatyöskentelyä. Lapset kokivat, että omaohjaajatoiminta on hyvä ja toimiva asia lasten arjessa. Omaohjaajatyöskentely koettiin hyväksi ja mielekkääksi toiminnaksi ja lapset haluaisivat lisätä

omaohjaaja-aikaansa. Omaohjaajat koettiin luotettavina ja keskusteluvalmiina ammattilaisina, joille on helppo avautua ja puhua. Omaohjaajat toivat lapset lähelle omaa henkilökohtaista arkeaan ja lapset kokivat olevansa tärkeitä omaohjaajiensa seurassa.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Arvot ja eettisyys ovat lähtökohtia sosiaalialalla työskentelyyn ja ammatillisen työn tekemiseen. Ilmari Rostilan (2001) mielestä arvojen tiedostaminen ja eettinen pohdinta ovat sosiaalialalla työskentelyn ydintä, jonka kautta työntekijä tiedostaa omat arvonsa, sekä kantaa eettistä vastuuta tekemästään työstä (Rostila 2001, 23 – 25. Raunio 2011, 82.). Sosiaalialan ammattietiikka sekä eettiset periaatteet pohjautuvat ihmisarvon kunnioittamiseen, ihmisoikeuksien noudattamiseen sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Ammattietiikan tarkoituksena on edistää hyvän elämän toteutumista. (Talentia 2017, 7.)

Tutkimus toteutettiin anonyyminä haastatteluna ja lapsille kerrottiin tutkimuksen luottamuksellisuudesta, sekä siitä, että lastenkotien hallintohenkilöstö saisi arvioida tutkimuksen ennen sen julkistamista. Tutkimusta tehdessä tutkija toi esille, että lapsi voi keskeyttää halutessaan tutkimuksen ja kysymyksiin voi jättää vastaamatta, mikäli niin haluaa. Tutkimusta aloittaessa, vapaaehtoisia haastateltavia kartoittaessa sekä haastattelutilanteen alkaessa tutkimuksen tarkoitus kerrottiin tarkoin haastateltavalle ja luottamuksellisuutta sekä anonyymiyttä korostettiin. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempia tiedotettiin kirjallisesti tutkimuksesta, tutkimuksen tarkoituksesta ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimusta varten vanhemmille lähetettiin kirjallinen lupa-anomus alaikäisen haastattelusta. Lupa-anomuksen täyttämistä ja palauttamista pidettiin osoituksena tutkimukseen suostumisesta. Tutkimustuloksien aineisto käsiteltiin tuotoksessa nimettömänä ja yksittäisiä vastaajia ei pysty tunnistamaan tutkimusraportista.

Tutkimustuloksia arvioitaessa ja analysoidessa tutkijan oli syytä kiinnittää huomiota siihen, ovatko tutkimustulokset luotettavia. Ovatko lapset mahdollisesti kaunistellut vastauksiaan vai ovatko lapset vastanneet totuudenmukaisesti. Tutkimuksessa tuli huomioida myös eri käytännöt ja toimintatavat lastenkotien välillä, sekä lasten kokemusten totuudenperäisyys. Lähtökohtana tutkimusta tehdessä tutkija piti kuitenkin haastateltavien asianmukaisten vastausten olevan luottamuksellisia ja kelpoisia tutkimustuloksiin.

6.3 Pohdinta

Lastensuojelu on ottanut yhä isomman roolin yhteiskunnassa. Lastensuojelulle tehdään enemmän ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä kuin aiemmin, mutta siitä huolimatta myös lastensuojelun kiireelliset sijoitukset sekä huostaanottojen määrät ovat kasvaneet. Lastensuojelun huostaanotettuja lapsia miettiessä on syytä muistaa, että lastensuojeluasiakkuus ei aina johdu lapsen käyttäytymisestä, vaan taustalla voi olla vanhempien ongelma, työttömyys, köyhyys tai muu kasvatustehtävää rajoittava tekijä. Lastensuojelun asiakkaita leimataan helposti huonokäyttösisiksi lapsiksi. Matalan kynnyksen ennaltaehkäisevät lastensuojelupalvelut ja lastensuojelusta saatava tuki yrittävät yhdessä häivyttää tätä leimaamista. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten haastattelussa kävi ilmi, että myös osa heistä on kokenut leimaantumisen tunteen lastensuojeluasiakkuuden vuoksi.

Haastattelussa selvisi, että lastenkodissa on turvallista asua, mutta joitain sääntöjä ja toimintatapoja haluttaisiin muuttaa koskien kotiintulo aikoja sekä puhelinten käyttöä. Lastenkodin säännöt sekä toimintatavat muuttuvat lasten tuen tarpeiden myötä ja strukturoitu arki räätälöidään sijoitettuna olevien lasten mukaan. Siksi lastenkodissa säännöt sekä toimintatavat ovat eläviä ja saattavat lapsen sijoituksen aikana muuttua. Turvallisten rajojen asettaminen on lasten parhaaksi ja sillä pyritään säätelemään esimerkiksi päihteiden kanssa kamppailevan nuoren ongelmassa. Kun kotiintulo aika on rajattu ja turvalliset aikuiset huolehtivat sääntöjen noudattamisesta, on lapsen helpompi tietää mitä saa tehdä. Kun asioista sovitaan yhdessä lapsen, aikuisen ja sosiaalityöntekijän kanssa ja sovituista asioista pidetään kiinni, koostuu lapselle turvallinen ja strukturoitu arki. Lapset toivoivat haastattelussa esimerkiksi sitä, että lastenkodissa saisi esimerkiksi tulla kotiin myöhemmin, valvoa pidempään ja pitää puhelinta yön yli. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että myöhäisempi kotiintulo aika venyttäisi iltatoimia, nukkumaanmeno viivästyisi ja puhelinta selatessa ajantaju voisi kadota. Lapset olisivat aamuisin väsyneempiä, kouluun lähtö vaikeutuisi ja riittämätön uni saattaisi vaikuttaa mielentilaan, keskittymiskykyyn sekä käyttäytymiseen.

Tutkimuksen tekemistä aloittaessa huomasin, miten vaikeaa on löytää vapaaehtoisia haastateltavia. Haastateltavien vapaaehtoisuuden lisäksi piti tehdä suuri määrä työtä lupien sekä lasten kunnon selvittämiseksi haastatteluun. Lastenkodissa asuvien lasten haastatteluja on tehty jonkin verran, mutta suoraa teorian tietoutta aiheesta on vähän. Onnekseni löysin 2018 julkaistun kirjan lastenkodissa asuvien lasten haastattelusta, jota

käytin tukenani haastattelutilanteissa. Haastattelutilanteessa opin lukemaan lasten eleitä ja ilmeitä sekä tulkitsemaan tunteita lasten vastausten taustalla. Lisäksi sain kokemusta lasten parissa tehtävästä teemahaastattelusta ja arkojen asioiden ottamisesta esille, sekä kuuntelusta ja kiinnostuksen osoittamisesta. Opin myös sen, että kun lapselta kysytään oikeaa asiaa oikeaan aikaan, lapsi kertoo mitä ajatuksia aihe hänessä herättää ja mitä hän haluaa tilanteessaan muuttaa. Oli hienoa huomata, miten suoraa puhetta erikikäisiltä lapsilta saadaan. Olin yllättynyt miten paneutuneita lastenkotiin sijoitetut lapset ovat omissa asioissaan ja miten hyvin lapset omat asiansa ja oikeutensa tuntevat. Tutkimustyö toimi porttina kehittämistoimintaan lastensuojelulaitoksen arjessa, jossa lasten ääni kuullaan ja siihen reagoidaan.

LÄHTEET

- Bruck, M.; Ceci, S. & Francoeur E. 1999. The accuracy of mother's memories of conversations with their preschool children. *Journal of Experimental Psychology*.
- Enroos, R.; Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Hakalehto, A. & Toivonen, V. (toim.) 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa. 1. painos Helsinki: HansaPrint Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. 1.painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ihalainen, J. & Kettunen T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini - sosiaaliturvan mahdollisuudet. 6. painos. Helsinki: WSOY Pro.
- Karppinen, S & Tervonen-Arnkil, K. (Toim.). 2001. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hotomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. 3. painos. Helsinki: Gummerrus.
- Korkman, J.; Juusola, A. & Santtila, P. 2014. Who made the disclosure? Recorded discussions between children and caretakers suspecting child abuse. *Psychology, Crime & Law*.
- Korkman, J.; Laajasalo, T.; Juusola, A.; Uusivuori, L. & Santtila, P. 2015. What did the child tell? The accuracy of parents' reports of child's statements when suspecting child sexual abuse. *Journal of Forensic Psychology Practice*.
- Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Kyrönseppä, U.; Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Omahoitaja lapsen kasvun tukijana laitoshoidossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Lahdenperä, P. & Pesonen, T. 1996. Hoitotyön sisällön muutos dokumentaation kautta tarkasteltuna käyttäytymishäiriöisten lasten osastohoidon kehittämisprojektissa. Teoksessa Lahdenperä, P. & Moilanen, R. (Toim.). Vimmaus, pammaus, hinnaus ja hallaus: Käyttäytymishäiriöisten lasten lastenpsykiatrisen hoidon kehittämisprojektin loppuraportti. Joensuu: Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiri.
- Lamb, M. & Brown, D. 2006. Conversational apprentices: Helping childrens become competent informants about their own experiences. *British Journal of Developmental Psychology*.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. Viitattu 26.8.2018. www.finlex.fi > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > Vuosi 2007 > 13.4.2007/417.
- Marohn, R.; Dalle-Molle, D.; McCarter, E. & Linn, D. 1980. Juvenile Delinquents: Psychodynamic assessment and hospital treatment. New York: Brunner-Mazel.
- Perälä, M-L.; Salonen, A.; Halme, N. & Nykänen, S. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. 2011. Löytyy sähköisenä osoitteesta: <https://thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2036.pdf>.
- Raunio, K. 2011. Olennainen sosiaalityössä. 2.painos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, Ylioppilaskustannus Oy.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelman ratkaisun perusteet. 1. Painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, J. & Tervonen- Arnkil, K. (Toim.). 2015. Lapsi uusissa oloissa. 1. painos Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Viitattu 8.10.2018. Löytyy sähköisenä osoitteesta: http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, A. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 23.9.2018. www.thl.fi > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > mitä on lastensuojelu?

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, B. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 26.8.2018. www.thl.fi > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > kiireellinen sijoitus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, C. Huostaanotto. Viitattu 31.1.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > huostaanotto.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, D. Huostaanoton arviointi. Viitattu 19.7.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > huostaanotto > huostaanoton jatkuva arviointi.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, E. Perheen jälleenyhdistäminen lastensuojelussa. Viitattu 18.7.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > sijaishuolto > perheen jälleenyhdistäminen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, F. Sijaishuolto. Viitattu 19.7.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > sijaishuolto.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, G. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 23.9.2018. www.thl.fi > lastensuojelun käsikirja > työprosessit > sijaishuolto > sijaishuollon muodot > lastensuojelulaitokset.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, H. Edunvalvojan tehtävät. Viitattu 15.8.2018. www.thl.fi > lastensuojelun käsikirja > lastensuojelun edunvalvonta > lastensuojelun edunvalvojan tehtävä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, I. Lapsen oikeudet. Viitattu 27.6.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > lapsen oikeudet.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, J. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Viitattu 27.6.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > lastensuojelun arvot ja periaatteet.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, K. Lastensuojelun toimijoiden kelpoisuus. Viitattu 24.10.2018. www.thl.fi > käsikirjat > lastensuojelun käsikirja > toimijat, työn tuki & hallinto > hallinto > lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, tehtävärakenne, mitoitus ja täydennyskoulutus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Lastensuojelu 2017 Tilastoraportti. Viitattu 12.8.2018. Löytyy sähköisenä osoitteesta: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

Tilastokeskus 2018. Tilastokeskus. Viitattu 5.8.2018. www.tilastokeskus.fi > etusivu > tietoa tilastoista > käsitteet > kvalitatiivinen tutkimus.

Unicef 2018. Mikä on lasten oikeuksien sopimus? Viitattu 23.8.2018. www.unicef.fi > lapsen oikeudet > mikä on lapsen oikeuksien sopimus?

Liitteet

Liite 1. Lupa haastatteluun

Lupa – alaikäisen haastatteluun

Hei!

Olen Turun Ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskeleva Marika Huhtaniemi. Teen opinnäytetyötäni Lapsi lastenkodin asukkaana. Tutkimuksessa tarkoitukseni on haastatella ja selvittää, miten lapsi kokee lastenkodin arjen, säännöt ja ympärillä olevat ihmiset sekä minkälaisia ajatuksia lapsella on tulevaisuudesta. Tutkimuksen tekemiseen käytän yksilöllistä haastattelua. Haastattelutuloksia käsitellään ja verrataan opinnäytetyössä täysin nimettömänä ja tunnistamattomasti.

Saanko luvan haastatella lastanne opinnäytetyön tutkimusta varten?

Ystävällisin terveisin

Marika Huhtaniemi

Turun Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija

Liite 2. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset lastenkodissa asuville lapsille:

ENNEN LASTENKOTIA

Kerro lyhyesti itsestäsi ja perheestäsi.

Missä asuit ennen lastenkotiin tuloasi?

Harrastitko jotain?

Minkälainen oli ystäväpiirisi ennen sijoitusta?

Ovatko samat ystävät pysyneet sijoituksesta huolimatta?

SIJOITUKSEN ALKU

Miltä tuntui, kun sait sijoituspäätöksen Nuppuun?

Miten sinut otettiin vastaan lastenkodissa?

Miltä ensimmäiset päivät tuntuivat?

ARKI LASTENKODISSA

Kauanko olet asunut lastenkodissa?

Minkälaista lastenkodissa on asua?

Minkälainen on tavallinen päivä lastenkodissa?

Mitä teet lastenkodissa?

Mitä haluaisit tehdä, jos olisi mahdollisuus?

Onko sinulla harrastus?

Jos sinulle ei ole harrastusta, niin osaatko sanoa siihen syyn?

Tuottako harrastus sinulle iloa?

Mikä on mukavinta lastenkodissa?

Mikä on ikävintä lastenkodissa?

Mihin lapset saavat lastenkodissa vaikuttaa ja osallistua?

Mitä muuttaisit lastenkodissa?

Milloin ja missä asioissa mielipidettäsi kysytään lastenkodissa?

Koetko että mielipidettäsi kysytään riittävästi?

Missä asioissa haluaisit vaikuttaa enemmän?

Minkälaiseksi kuvailisit lastenkodin henkilökuntaa ja omaohjaajaasi?

Haluaisitko muuttaa jotain henkilökunnan toiminnassa?

Mitä haluaisit muuttaa henkilökunnan toiminnassa?

Mitä mieltä olet omaohjaaja- ajasta?

Mitä teette yhdessä omaohjaajan kanssa?

Mitä haluaisit tehdä omaohjaajan kanssa?

Mitä haluaisit muuttaa omaohjaajatoiminnassa?

Pystytkö olemaan lastenkodissa oma itsesi?

Jos et pysty olemaan oma itsesi, niin osaatko sanoa miksi et pysty?

Mistä tiedät, että sinusta pidetään huolta?

Koetko olosi turvalliseksi?

Milloin turvaudut lastenkodin aikuiseen?

Miltä lastenkodin säännöt tuntuvat?

Muuttaisitko lastenkodin säännöissä jotain?

Mitä muuttaisit säännöissä?

Onko säännöt mielestäsi kaikille samat?

Onko sinusta vaikea kertoa muille, että asut lastenkodissa?

Oletko saanut uusia ystäviä lastenkodista tai sen lähiympäristöstä?

Koetko olevasi yksinäinen?

Haluaisitko tutustua uusiin ihmisiin?

Mistä uskot, että voisit löytää uusia ystäviä?

TULEVAISUUS

Minkälaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?

Minne haluaisit kouluun?

Missä haluaisit asua?

Mitä työtä haluaisit tehdä?

Kuvaile elämääsi 5 vuoden päästä.

MUUTA

Haluatko sanoa jotakin muuta?